

آمریکا ابزار اقتصادی پیچیده‌ای در بغداد دارد

سیدمهدی طالبی

روزنامه‌نگار

محور مقاومت پس از اقدام آمریکا در به شهادت رساندن سردار قاسم سلیمانی، فرمانده سپاه قدس و ابومهدی المهندس، فرمانده حشدالشعبی سیاست رسمی خود را اخراج آمریکا از منطقه و به‌طور خاص از عراق اعلام کرده است. اجرای این سیاست دارای دشواری‌های خاصی است. آمریکا در ماه‌های گذشته توانسته است با ایجاد اعتراضات ضددولتی در عراق دولت عادل عبدالمهدی را ساقط کند و به برخی از مواضع حشدالشعبی حملاتی را ترتیب دهد. این مساله نشان‌دهنده ابزارهای گوناگون آمریکا در عراق است که باید برای اخراج این کشور از منطقه آنها را شناخت. برای بررسی‌ریشه‌هاوابعاد بحران در عراق که باعث آغاز اعتراضات در این کشور شدند وهمچنین حوزه‌های نفوذآمریکا درعراق با مهدی ازرقی، کارشناس مسائل عراق گفت‌وگو کرده‌ایم که در ادامه آن را می‌خوانید. او معتقد است حضور اقتصادی آمریکا در عراق پنهان‌تر و پیچیده‌تر از دیگر ابعاد حضور آمریکاست. ازرقی می‌گوید: «پایان دادن به حضور نظامی آمریکا در عراق شاید در کوتاه‌مدت امکان‌پذیر باشد، اما اخراج اقتصادی آمریکا از این کشور زمان‌بر خواهد بود.»

|||

روند اعتراضات عراق چگونه شکل گرفت و اهداف آمریکا از تزییق نامنی و بی‌ثباتی به این کشور چه بود؟

تظاهرات چندماهه در عراق گرچه به شکل رسمی و گسترده‌اش در مهرماه سال جاری آغاز شد، اما به شکل غیررسمی و پراکنده‌اش از قبل نیز وجود داشت. این اعتراضات دلایل مختلفی داشته است. دلایل بلندمدت آن مسائلی مانند توسعه زیرساخت‌های اقتصادی، اشتغال، تولید و… مواردی از این دست است. بسیاری از نسل جوانان عراقی در حال حاضر شغلی ندارند، زیرا دولت این کشور در چند سال اخیر فرصت ایجاد زمینه‌های اشتغال را نداشته است. اغلب نسل‌های گذشته عراق از طریق درآمدهای دولتی زندگی می‌کنند. تعداد این افراد خیلی زیاد است، اما نسل جدید عراق به‌خصوص جوانان بین ۱۷ تا ۲۱سال دیگر نتوانستند مانند سایر نسل‌های گذشته وارد مشاغل دولتی شوند. این معضلات عوامل بلندمدتی هستند و طی سالیان گذشته انباشته شده‌اند. برخی از دلایل دیگر اعتراضات کوتاه‌مدت بوده و به چند ماه اخیر بازمی‌گردند. یکی از این دلایل برکناری نظامی مشهور عراقی عبدالوهاب الساعدی بود. این برکناری بیشتر به دلیل فضاسازی‌های رسانه‌ای ضرب‌پیدا کرد،گرنه عزل یک‌سیاستمدار یا نظامی توسط مقامات عراقی امری عادی است. گفته می‌شود الساعدی سوابق خوبی در مبارزه با داعش داشته است به‌خصوص در نبردهای خارج کردن داعش از موصل، به همین دلیل عزل او از سمت مردم مورد توجه بیشتری قرار گرفت. اتفاقات دیگری که در شعله‌ور کردن اعتراضات تاثیر داشت به تجمع دانشجویان دانشگاه‌های مختلف عراق مقابل وزارت آموزش عالی عراق مربوط است. این دانشجویان در مقابل چند روزی تجمع خود را ادامه دادند، اما در روزهای بعد با روش‌های خشونت‌آمیز مانند پاشیدن آب گرم و ضرب‌وشتن آنها را از اطراف وزارتخانه متفرق کردند. حتی می‌شود گفت این اتفاق خیلی بیشتر از عزل عبدالوهاب الساعدی روی قشر دانشجویان تاثیر گذاشت. بازه مخاطبان الساعدی عمومی‌تر بود، درحالی که برخورد خشونت‌آمیز با دانشجویان این قشر به‌خصوص را که نقش زیادی در اعتراضات داشتند، تحریک کرد. جمع این اتفاقات باعث شد فراخوان‌هایی در فضای مجازی برای برگزاری اعتراضات منتشر شود. در این اعتراضات رهبری وجود نداشت که بتوان گفت او هدایت جریان را در دست دارد، بلکه این شبکه‌های اجتماعی و صفحات مربوط به برخی افراد و شخصیت‌های هنری بودند که در گسترش دامنه اعتراضات نقش داشتند. در این میان البته برخی سازمان‌ها یا افراد سیاسی هم مؤثر بودند، اما حرف‌ها همه این جریان‌ات یکی بود و تمام آنها از وضع بد اقتصادی و فساد صحت می‌کردند. پس از استعفا‌ی عادل عبدال‌مهدی از سمت نخست‌وزیری، بخش بزرگی از ظرفیت اعتراضات خالی شد، زیرا این تظاهرات‌ها دارای ملاک خاصی نبودند. در عراق دولت [state] به آن معنا‌ی عام نداریم، بلکه همه‌چیز در یک حکومت [government] خلاصه می‌شود.

مردم در خیلی از کشورها با نظام سیاسی مشکلی ندارند، گاهی مخالف حکومت و کابینه مستقر می‌شوند. در عراق این پدیده وجود ندارد و همه‌چیز یکی است و تمام کشور در حکومت -که شامل نخست‌وزیر و وزراست- خلاصه می‌شود. معترضان عراقی مهم‌ترین خواسته‌شان برکناری نخست‌وزیر بود و جهت‌دهی‌های اصلی رسانه‌ای هم شخص عادل عبدال‌مهدی را هدف گرفته بودند. در میان معترضان بحث‌هایی درباره اصلاح قانون اساسی و برخی موارد دیگر نیز وجود داشت، اما چنین مسائلی برای بسیاری از آنها قابل فهم نبود. آمریکا با شکل‌گیری فضای سیاسی بی‌ثبات در عراق، بر اساس هدف‌گذاری‌ها وسایستگذاری‌های بلندمدتش در این کشور برای هدف قرار دادن فرماندهان حشدالشعبی، بهترین فرصت را پدید کرد و این کار را هم انجام داد. آمریکا حمله به مواضع حشدالشعبی در منطقه القائم در مرز عراق با سوریه را به بهانه کشته شدن یک پیمانکار آمریکایی در پایگاه کی-۱ کرکوک انجام داد. این حمله با راکت‌های ساده کاتیوشا انجام شده بود. آمریکا در حالی این حمله مشکوک را به حشدالشعبی منتسب کرد که این سازمان بارها گفته است اگر بخواید به پایگاه‌های آمریکایی حمله کند این حمله را با شلیک چند راکت غیردقیق کاتیوشا انجام نمی‌دهد. آمریکا به هر حال حشدالشعبی را مورد هدف قرار داد

جهان‌شهر

مهدی ازرقی، کارشناس مسائل عراق در گفت‌وگو با «فرهیختگان»:

آمریکا ابزار اقتصادی پیچیده‌ای در بغداد دارد

دولت آتی عراق ماموریت‌های دشواری پیش رو دارد

راه سخت علاوی

به‌نظر می‌رسدعراق بخش بزرگی از بحران چند ماه‌اخیر خودرا پشت سر گذاشته است. این بحران از جایی آغاز شد که بغدادسعی کردواسستگی خود،را به‌واشنگتن کاهش دهد. این تلاش‌ها به‌خصوص در بازگشایی مرزهای عراق-سوریه و قرارداد اقتصادی با چین به‌شدت کاخ سفیدرا آزار داد. واکنش آمریکا در برابر دولت عادل عبدالمهدی،نخست‌وزیر عراق، حمایت‌وپشتیبانی از اعتراضات گسترده علیه او بود که با موفقیتی نسبی همراه شد و او را مجبور به استعفا کرد. پس از این استعفا، آمریکا توانست از فضای پیش آمده برای حمله به مواضع حشدالشعبی در مرز القائم و ترور شهیدقاسم سلیمانی‌وابومهدی المهندس استفاده کند. این اتفاقات درحالی صورت گرفت که دولت‌مستقرعراق به‌دولت‌پیشبردامور تبدیل شده‌ومذاکرات برای انتخاب جایگزین عادل عبدالمهدی نیز به‌پن بست رسیده بود. از این مرحله به بعد بود که نگرانی از تسلط آمریکا بر عراق و متضرر شدن بیش‌ازپیش شیعیان، باعث شد تا آنها در قالب تشییع شهدای حشدالشعبی، محاصره سفارت آمریکا، تشییع شهدای ترور فرودگاه بغداد، تصویب طرح اخراج نیروهای آمریکایی در پارلمان و برگزاری تظاهرات ملی ضدآمریکایی در بغداد به‌واشنگتن واکنش نشان دهند. با این حال مهم‌ترین موضوع همچنان انتخاب نخست‌وزیر بود. جریانات شیعی پس از ترور فرودگاه بغداد که طی آن دو مسئول رسمی نظامی ایران و عراق طی آن به شهادت رسیدند، متوجه خطرات سنگین خلأسیاسی شده و کمتر از چهار هفته بعد در روز ۱۲ بهمن بر سر نخست‌وزیری (امحمد توفیق‌العلاوی) به توافق رسیدند. علاوی که حاصل اجبار گروه‌های سیاسی شیعه به انتخاب نخست‌وزیری غیر حزبی و مستقل بود پس از مکلف شدن به تشکیل دولت، سعی کرد با نادیده گرفتن سهمیه گروه‌های سیاسی کرد و سنی، دولتی شامل وزرای غیرحزبی تشکیل دهد. در صورت ورود وزرای غیرحزبی کرد و سنی به دولت عراق، این افراد در آینده‌ای نه‌چندان دور و در هنگام برگزاری انتخابات‌های پارلمان به بزرگ‌ترین رقیب جریانات سنتی کردی و سنی عراق تبدیل خواهند شد. همین مساله باعث شده است تا احزاب کرد شامل حزب دموکرات وابسته به باززانی‌ها و جریانات سنی به‌خصوص حامیان محمد الحلیوسی، رئیس مجلس عراق که از اهل تسنن است، علاوی را تهدید به عدم رای اعتماد کنند. این مخالفت‌ها باعث تمویق جلسه رای اعتماد به دولت علاوی شده است. درحالی که قرار بود جلسه پارلمان برای بررسی رای اعتماد به کابینه دیروز دوشنبه برگزار شود، به گفته «حسن الکعبی»،

معاون اول رئیس پارلمان عراق به روز چهارشنبه موکول شده است. در همین حال اخبار منتشر شده نشان می‌دهد از میان دو گروه مخالف تشکیل دولت غیرحزبی یعنی کردها و اهل تسنن، جناح دوم تا حدی به تشکیل چنین دولتی رضایت داده است. هادی العامری اواخر هفته گذشته اعلام کرد ۴۰ نماینده اهل تسنن در مجلس عراق که اکثریت نمایندگان اهل تسنن را شامل می‌شوند با تشکیل دولت علاوی موافقت کرده‌اند. با این حال احزاب کردی به‌شدت با تشکیل دولت علاوی به‌دلیل ماهیت غیرحزبی آن نگران هستند و همچنان مخالف باقی مانده‌اند. در سوپی دیگر مقتدی صدر، رهبر جریان صدر عراق که رهبری ائتلاف السائرون را در پارلمان در اختیار دارد، اعلام کرده در صورت عدم رای اعتماد احزاب سیاسی به دولت غیرحزبی علاوی تظاهرات میلیونی در کشور به راه خواهد انداخت. جریان صدر به‌دلیل ابعاد گسترده سیاسی، نظامی واجتماعی اش تهدیدی بزرگ برای دیگر جریانات سیاسی عراق است. این جریان به‌دلیل مواضع چندگانه و گاهی متناقض مسئولانش نشان داده قادر به اجرای هر مانوری در فضای این کشور است واحتمال دارد هرلحظه دست به اقدامی مخاطره‌آمیز علیه قبا و دشمنانش بزند. جریان فتح عراق نیز اعلام کرده است گرچه علاوی مناسب‌ترین شخص برای پست نخست‌وزیری نیست، اما تشکیل دولت توسط او در این شرایط بهترین راه موجود است. نوری المالکی رهبر جریان دولت قانون هم خواستار همکاری جریان متبوع خود با علاوی شده است. حمایت این سه بلوک قدرتمند شیعی در کنار عدم مخالفت دیگر جریانات سیاسی شیعیان با علاوی نشانگر آن است که حتی در صورت مخالفت کردها و بخشی از اهل تسنن، علاوی دولتشان را با رای نمایندگان شیعه پارلمان در هر صورت تشکیل خواهد داد.

این وضعیت نشان می‌دهد سخت‌ترین اقدام دولت علاوی جمع‌آوری رای اعتماد نیست، بلکه وظایفی است که دولت آتی عراق برعهده دارد. علاوی باید در میانه آشفتگی اقتصادی و سیاسی کشورش و در اوج دخالت‌های آمریکا قدرت را در بغداد به دست بگیرد. گروه‌های سیاسی متحد

علاوی اصلی‌ترین ماموریت‌های وی را پیگیری مبارزه با فساد، ادامه توافق تجاری با چین و ایجاد فشار برای خروج نظامیان خارجی از کشور اعلام کرده‌اند. درست همان ماموریت‌هایی که پیگیری آنها دولت عبدالمهدی را به سقوط کشاند.

|||

دیگران را برترسانند و از دور خارج کنند، صحبت و اقدام علیه آمریکا جرات می‌خواست.

البته باید بدانیم که عادل عبدالمهدی طرح اخراج نیروهای خارجی را یک‌سال پیش از این به پارلمان برد، اما پارلمان به دلایلی با آن همراهی نکرده بود. عبدالمهدی به پارلمان گفته بود حالا که داعش از بین رفته است ما بیاییم و سازوکاری برای خروج نیروهای خارجی طراحی کنیم و به کار ائتلاف بین‌المللی

ضدداعش در کشور خاتمه بدهیم؛ اما پارلمان نیزپذیرفته بود. با به شهادت رسیدن سردار سلیمانی و ابومهدی المهندس شیعیان متحد شدند و به این طرح رای دادند. یک‌سال پیش عبدالمهدی به‌راحتی می‌توانست طرح اخراج نیروهای خارجی را پیگیری کند، ولی بعد از استعفا و تبدیل دولت مستقر به دولت پیشبرد امور، اختیارات زیادی برای اجرای این طرح نداشت. عبدالمهدی با وجود این در حد توانش سعی کرد در دولت پیشبرد امور هم اخراج نیروهای آمریکایی را پیگیری کند تا بتواند با ایجاد اجماع بین گروه‌های سیاسی زمینه اخراج نیروهای خارجی را فراهم کند. این اقدامات هم در سطح خوبی انجام شد و فشار روانی زیادی را به آمریکا وارد کرد. نکته مثبت در شخصیت عبدالمهدی این بود که او به هیچ جریان سیاسی وابستگی نداشت و در حال حاضر نیز نمی‌توان او را به گروه‌های سیاسی منتسب کرد. عبدالمهدی هیچ‌گاه در صحبت‌ها و مواضعش بین ایران و آمریکا مقایسه نکرده است، بلکه می‌گوید من خودم دیدم‌ام که حضور نظامی آمریکا مانع رشد عراق است. این مساله به‌خصوص از لحاظ اقتصادی یک حقیقت در عراق است؛ در نفت، در بزرگراه‌های مختلف عراق،

در پروژه‌های مختلف آمریکا در مقاطع حساس به پرونده‌ها ورود کرده و کار را خراب می‌کند. واشنگتن کاری ندارد که چه کسی در این پرونده با عراق می‌خواهد همکاری کند؛ اروپا، چین، ایران یا کشوری دیگر، بلکه وارد آن می‌شود و کار را به هم می‌زند. برای مثال در قرارداد چین و عراق، آمریکا محکم جلوی انعقاد و اجرای آن ایستاده است. عبدالمهدی و دیگر مسئولان عراقی این اتفاقات را می‌دیدند، اما برخی مسئولان حساب‌و‌کتاب می‌کردند تا روابطشان با آمریکا تیره نشود. عبدالمهدی کاری با سفارت عرضی و طولیل آمریکا و

|||

روزنامه‌نگار

عراق درگیر شود و مسئولان سیاسی این کشور را با ترور حذف کند و بخواهد برای ماندنش هزینه بدهد. بحث اصلی اینجاست که اگر آمریکا از لحاظ نظامی عراق را ترک کند در کجا همچنان حضور خواهد داشت. دست‌بندی کلی حضور آمریکا در عراق به‌طور خاص سه‌وجه دارد؛ نظامی، اقتصادی و دیپلماتیک. در بحث دیپلماتیک وظیفه کارهای فرهنگی و رسانه‌ای در عراق روی دوش بازوی دیپلماتیک است. ارتش الکترونیک آمریکا در عراق در سفارت این کشور در بغداد مستقر است. سرکنسول آمریکا در بصره نقش عیانی در تجمعات مختلف و جمع کردن فعالان فرهنگی لیدرهای تجمعات افراد برجسته در شبکه‌های مجازی و گروه‌های دانشجویی و برگزاری دوره‌های آموزشی داشته است. برگزاری دوره‌های «آلیپ» برعهده دفتر فرهنگی سفارت آمریکا در بغداد است که طی آن دانشجویان عراقی در این کشور و آمریکا با اهداف خاص واشنگتن مورد آموزش قرار گرفته‌اند. این حضور دیپلماتیک آمریکا است. جهت اخراج آمریکا شناخت ابعاد حضور دیپلماتیک آن در عراق برای ایران کفایت نمی‌کند و این موضوعات باید به بدنه مردمی و سیاسی عراق نیز سرایت کند. سیاست ایران این است که ملت‌های منطقه آمریکا را اخراج کنند. ما که نمی‌توانیم به صورت مستقیم برویم و در این کشورها بجنگیم، کارهای فرهنگی انجام بدهیم تا آمریکا برود. این مسائل را باید برای جامعه عراقی تشریح کرد تا خودش تصمیم بگیرد و این کار را انجام دهد. تا زمانی که جامعه عراقی متوجه این اقدامات نشود اخراج آمریکا صورت‌نمی‌گیرد.

بخش حضور اقتصادی آمریکا در عراق پنهان‌تر و پیچیده‌تر از دیگر ابعاد است. آمریکا پس از تصویب طرح اخراج نیروهایش از عراق تهدید کرد از ابزارهای اقتصادی خود علیه این کشور استفاده خواهد کرد. ابعاد حضور اقتصادی آمریکا در عراق خیلی مهم است و متاسفانه کارهای تحقیقاتی لازم‌نیز در این باره صورت نگرفته است. اغلب اقتصاد عراق نفتی است. شرکت‌های آمریکایی چه به صورت مستقیم و چه به صورت غیر مستقیم حضور گسترده‌ای در صنعت نفت عراق دارند. در سطحی دیگر آمریکا کنترل زیادی روی تمام درآمدهای نفتی عراق دارد. مصوبه ۱۴۸۲ شورای امنیت سازمان ملل در سال ۲۰۰۳ به حکومت اشغالگران آمریکایی در عراق در اختیار را می‌دهد تا درآمدهای نفتی این کشور را در صندوقی تحت عنوان «صندوق توسعه عراق» در حسابی در نیویورک ذیل نظر فدرال رزرو آمریکا قرار دهد. این حساب هم اکنون یکی از ابزارهای تهدید واشنگتن علیه بغداد است. گفته می‌شود در حال حاضر ۳۵میلیارد دلار اعتبار در این حساب وجود دارد. مساله البته مبلغ فعلی نیست، بلکه این موضوع است که واریز درآمدها به این حساب دائمی است. این حساب مسیر فروش نفت عراق است. اگر آمریکا تمام موجودی ۳۵ میلیارد دلاری این حساب را به عراق بدهد باز مبالغ بعدی فروش نفت باید به این حساب واریز شوند. نفوذ اقتصادی آمریکا در عراق شاخه‌های دیگری نیز دارد. واشنگتن در سال‌های اخیر ۳میلیارد دلار برای آموزش و تجهیز نظامیان عراقی هزینه کرده است. بحث حضور شرکت‌های امنیتی آمریکایی در عراق نیز وجود دارد. برای مثال نگهداری از بزرگراه غرب عراق که از بغداد به سمت مرز سوریه و اردن می‌رود به یک شرکت آمریکایی واگذار شده است. این شرکت با دو سه واسطه ذیل شرکتی است که توسط صاحبان بلک‌واتر اداره می‌شود. فرودگاه بغداد در دست یک شرکت انگلیسی

است و فرودگاه نجف را آمریکایی‌ها در دست دارند. نمونه‌ای از دخالت‌های اقتصادی آمریکا در عراق به توافق بغداد با شرکت آلمانی زیمس برمی‌گردد. این قرارداد برای ساخت نیروگاه‌های برق در حال انعقاد بود که واشنگتن دخالت کرد و به‌زور شرکت جنرال الکتریک آمریکا را وارد این قرارداد کرد. بحث دیگر مربوط است به بانک مرکزی عراق که از اساس در یک طبقه آن آمریکایی‌ها مستقر هستند. بانک مرکزی به‌همراه بخش آمریکایی این بانک، نمایندگان‌های مستقلی در تمام شعب بانک‌های عراق دارد. این نمایندگان همه فرآیندهای شعبه را به بخش آمریکایی بانک مرکزی عراق گزارش می‌دهند. حتی در شعب بانک‌های ایرانی در عراق نیز نمایندگان بخش آمریکایی بانک مرکزی عراق مستقر هستند. اگر کسی بخواهد آنها را از شعبه‌ای بیرون کند، فرد با گزارش خود می‌تواند شعبه را تعطیل کند. پرداخت حقوق نظامیان و کارمندان دولت عراق به‌وسیله یک شرکت وابسته به آمریکا انجام می‌شود. این شرکت بزرگ‌ترین شرکت در انجام پرداخت‌های خرد در عراق است. بانک تجارت عراق که تمام مبادلات خارجی عراق از جرای آن صورت می‌گیرد توسط بانک جی‌بی‌مورگان آمریکا تأسیس شده است و این بانک مدیریت تراکنش‌های بانک تجارت عراق را در دست دارد. همه تعاملات بین‌المللی عراق توسط بانک تجارت عراق صورت می‌گیرد که تحت نظارت آمریکاست. ایران هم با عراق توافق کرده است که برای دریافت هزینه‌های فروش گاز و برق به این کشور، حسابی در بانک تجارت عراق ایجاد کند. پول ایران به این حساب واریز می‌شود و ایران تقریباً تحت نظارت آمریکا می‌تواند با آن پول کالا وارد کند. اغلب این ساختارهای اقتصادی، مباحث قانون اساسی، مدل قراردادهای نفتی و فروش نفت عراق توسط دولت موقت آمریکا به ریاست ژنرال پل برور در عراق ایجاد شده است. حضور نظامی آمریکا تقویت‌کننده توانایی‌های دیپلماتیک و اقتصادی اش در عراق است. اخراج نظامی آمریکا از عراق را شاید بتوان در کوتاه‌مدت به اجرا درآورد، اما در حوزه اقتصادی این اخراج طول می‌کشد. پس از تهدید آمریکا به تحریم عراق، برنامه «احمد البشیر» طنزپرداز عراقی، معطوف شد به ترساندن جامعه عراقی از تحریم‌های آمریکا تا به این وسیله بتواند حمایت مردمی از اخراج آمریکا را کاهش دهد. مسئولان عراقی در چارچوب تحریم‌های عراق تهدید شده‌اند که حساب‌هایشان مسدود خواهد شد. این مسئولان در بانک‌های اروپایی و آمریکایی مبالغ زیادی را سپرده‌گذاری کرده‌اند. حوزه اخراج اقتصادی آمریکا از عراق و منطقه بحث بسیار پیچیده‌ای است.